

טועמיה - חיים

לחיות עם הזמן בשבת קודש

פסח תשע"ז

הרב מרדכי אלון - נערך ע"י תלמידים

לילה של אמונה (ו')

מטיילים בהגדה - מתחיל בגנות ומסיים בשבח

כדי להגיע לזה צריך לדרוש בפרשה עד שנפנים זאת עמוק בליבנו, והבנה זו היא שיאו של ליל האמונה והגאולה! אין הכוונה שפעם בהיסטוריה היה קשה ועבשיו טוב - 'אמונה' היא לקחת אירוע, הכי קשה שיש, להתחיל לתאר אותו באופן של גנות, כי אנחנו מחויבים להיות מציאותיים - ולהזדכך במחשבתנו עד שנגיע להבנה כי כל מה שניתחתי בתור גנות הוא בעצם שבח.

להבין את עומק החירות דווקא מתוך השעבוד

איך עושים את זה? - מאריכים 'בדרש פרשה זו'. נסביר בדוגמא מתוך הפרשה -

וַיִּרְעוּ אֶתֵּנוּ הַמִּצְרִים וַיַּעֲנוּנוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה.⁴

על הפסוק הזה אומר הדרש המובא בהגדה -

כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וַיַּעֲבֹדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרָה.

אבל זה לא מובן איזה מן דרש הוא זה, הרי בסך הכל מצטטים כאן את המקור! - אלא אני צריך להבין שהעבודה הקשה הייתה הגורם המזכך את חיינו, על ידי המירור בחומר ובלבנים, עד שמזה הפנמנו ותפסנו את עומק החירות - ומעכשיו נבין כל פרט בזיכור הזה עד כמה הוא היה גדול. וכך הלאה בכל פרט ופרט במדרשים הללו -

וַנִּצְעַק אֶל ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ - כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם, וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבֹדָה וַיִּזְעַקוּ, וַתַּעַל שׁוֹעֲתָם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֲבֹדָה.

צריך להבין כאן שרק בגלל שהיינו בעבדות כזו ובאנקה כזו, הפכה הצעקה ועלתה שוועתם - דווקא מתוך המציאות של העבדות, שם, ממנה, למדנו מהי עומקה של תפילה. וכך בהמשך -

'וישמע ה' אל קולנו' - כמה הקב"ה התגעגע לשמוע את הקול האמיתי שלנו! זה כמו אותו בן של מלך שגלה מהארמון, הסתובב בעולם כולו, שכח כבר את שפתו של אביו, הפך להיות מצרי לגמרי, אבל כשהוא התגעגע מאוד ואף אחד מהשומרים לא נתן לו להיכנס לארמון כי לא הכירו אותו - אז

מוסיף ומאריך

הרמב"ם מביא להלכה את דברי המשנה בפסחים¹ -

וצריך להתחיל בגנות ולסיים בשבח. כיצד? מתחיל ומספר שבתחילה היו אבותינו בימי תרח ומלפניו כופרים... ומסיים בדת האמת שקרבנו המקום לו והבדילנו מהאומות וקרבתנו לייחודו. וכן מתחיל ומודיע שעבדים היינו לפרעה במצרים וכל הרעה שגמלנו, ומסיים בנסים ובנפלאות שנעשו לנו ובחירותנו.²

בכל לילה ובכל יום אנו זוכרים ומזכירים את יציאת מצרים אלא ששם האזכור הוא בעלמא ואילו בליל הסדר חייבים להתחיל 'בגנות' ולסיים 'בשבח'. את ההלכה הזו מסיים הרמב"ם, שכידוע מדקדק במילותיו, במילים הבאות -

והוא שידרוש מארמי אוכד אבי עד שיגמור כל הפרשה. וכל המוסיף ומאריך בדרש פרשה זו הרי זה משובח.³

כולנו מכירים את הביטוי שמופיע בהגדה - 'וכל המספר ביציאת מצרים בהרי זה משובח', אבל לרמב"ם יש מטבע לשון שונה מעט - 'וכל המוסיף ומאריך בדרש פרשה זו הרי זה משובח', כשכל מגמת הפרשה היא להתחיל בגנות ולסיים כאמור בשבח. ננסה להבין את המושג הזה ובעז"ה נגלה מהפכת עולם בהבנתה.

הגנות עצמה היא שבח!

אם הכוונה של חז"ל ב-'גנות' היא שהיינו עבדים במצרים ויצאנו משם - הרי שכל אזכור סתמי, גם כזה שמזכירים בכל יום ויום, על כך שהיינו במצרים ויצאנו משם - כולל את הגנות, ומה הייחודיות בדרישת ציון הגנות של ליל הסדר?

אכן בהבנה פשוטה אפשר להבין ולומר כי 'מתחיל בגנות ומסיים בשבח' משמעו שמתחילים לספר את הדברים הרעים, ומסיימים באיך יצאנו מהם והגענו לדברים הטובים, אך לעניות דעתי הכוונה היא אחרת לגמרי ועמוקה הרבה יותר - 'מתחיל בגנות' היינו שמתחילים בתיאור הדברים הקשים ומסיים רק אחרי שמבינים שהגנות עצמה היא שבח, לא פחות!

³ שם.

⁴ דברים, כ"ו, ו'.

¹ משנה, פסחים, י', ד'.

² הל' חמץ ומצה, ד', ד'.

ביציאת מצרים אז האלוקות הופכת לאספקלריה מאירה. כבר הזכרנו פעם ש-'לספר' הכוונה היא לזכך וללטש, כמו אבן ספיר, ומי שמספר עוד ועוד בלילה הזה ביציאת מצרים ה-'זה' שלו משתבח.

תיאום כוונות

לפי הרמב"ם בו פתחנו זה פלאי פלאות -

'וכל המאריך בדרש פרשה זו', ומנתח במחשבתו - הסיפור מתאר את עוצמות ההרגשה, אבל הדרש בא לנתח את המחשבה, ולהביא אותך לכך שהמחשבה שלך תותאם ותתכוון לחשוב איך כל גנות היא בעצם שבח, איך הקב"ה מביא את כל החושך רק כדי שמתוכו אני אגיע למקום שבלעדיו לעולם לא הייתי מגיע אליו.

אנחנו לא מתחילים בשבח, כי זה לא בריא ולא נורמלי. אנו כואבים את האובדן, חשים את הכאב - אבל כשקמים ומתאוששים מאריכים לדרוש את הגנות עד שה-'זה' הופך להיות משובח, והגנות עצמה - אינך עוזב את הדרש בה, עד שאתה מסיים ומבין עד כמה היא עצמה שבח.

הוא צעק 'אוי' בקול גדול כל כך, ואת הקול הזה זיהה אביו מתוככי הארמון. אנחנו מבינים כעת איך גנות נהפכת לשבח?

הרי זה משובח

וְכָל הַמְרִבָּה לְסֵפֶר בִּיציאת מצרים הָרִי זֶה מְשֻׁבָּח.

בתורת החסידות מוסבר משפט זה, 'הרי זה משובח', בצורה מדהימה. על הפסוק -

זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה'.

מביאים חז"ל במדרש -

משה נתנבא בכה אָמַר ה' כְּחֶצֶת הַלַּיְלָה. והנביאים התנבאו בכה אָמַר ה'. מוסיף עליהם משה שנתנבא בלשון זֶה הַדְּבָר.

'זה' הינה אספקלריה מאירה. אדם אומר 'זה' כאשר הדבר הוא ברור וניתן ולהצביע עליו, כמו - 'זה אלי ואנוהו'⁷, שאמרו על כך חז"ל⁸ שאפילו שפחה ראתה על הים מה שלא ראה יחזקאל הנביא בהשגותיו. אומר אדמו"ר הזקן בעל התניא⁹ - מי שמרבה לספר ביציאת מצרים, ה-'זה' שלו הופך ליותר משובח. ההשגה האלוקית הופכת לברורה יותר ויותר על ידי סיפור יציאת מצרים באותו הלילה. כולנו יודעים בשכל שהקב"ה מנהל את העולם, אבל כאשר אנחנו מספרים

⁵ שמות ט"ז, ל"ב.

⁶ ספרי, שם.

⁷ שמות, ט"ו, ב'.

⁸ מכילתא דשירה ג, ד"ה זה אלי.

⁹ מובא ב"יום יום" לערב פסח י"ד ניסן וכן שיחת ליל ב' דחגה"פ תש"ד

ס"ד (סה"ש תש"ד ע' 88) לאדמו"ר הרי"ץ.

לילה של אמונה (ז')

מטיילים בהגדה – רבן גמליאל היה אומר...

המילים 'פסח, מצה ומרור', ואף הבנה של זה פנימה - שצריך להבין למה אומרים זאת, ורק אחר כך אפשר ליטול ידיים ולקיים את המצוות - 'מוציא מצה', 'מרור', 'כורך', ובעז"ה הלואי שנזכה כבר השנה גם לקיים את מצוות הפסח עצמה.

עד כאן שבת הגדול

האמת היא שלא כל כך מובן מה רבן גמליאל רוצה, הרי 'פסח, מצה ומרור' קשורים כבר לחלק השני של הלילה, לחלק של המצוות שיבוא אחרי המגיד - מצות אכילת מצה, מצות אכילת מרור 'על מצות ומרורים יאכלוהו' וכו', אז למה זה צריך להיות בתוך ההגדה ולמה מי שלא אמר את המילים והסביר את טעמן לא יצא ידי חובתו? וההגדה לא מסיימת בלי זה וכאילו אומרת לנו - 'חבר'ה - חייבים!'

ואגב, מי שאומר בשבת הגדול את ההגדה¹¹, אומר אותה עד המילים -

על אחת, פמה וכמה, טובה כפולה ומכפלת למקום עלינו שהוציאנו ממצרים, ועשה בהם שפטים... והכניסנו לארץ ישראל, וקנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עונותינו.

ואין אומרים את המשנה של רבן גמליאל, כמו שמופיע שם המשפט המפורסם -

עד כאן שבת הגדול¹².

כלומר, האמירה הזו של רבן גמליאל, איננה נאמרת בשבת הגדול ולכאורה איננה חלק מהותי מסיפור ההגדה! אז מה הרעיון? האם האמירה הזו היא שלב ביניים כזה?

להפנים את החירות במחשבה, דיבור ומעשה

רעי ואהובי, יש כאן דבר פלאי שרק כשמבינים אותו לעומק ניתן באמת לצאת ממצרים.

הרב מבריסק זצ"ל הגדיר הגדרה נפלאה¹³ ולפיה, המאפיינים שבקיומם יחד הופכים את חיוב סיפור יציאת מצרים בליל הסדר לשונה מזה הנוהג בזכירת יציאת מצרים של כל השנה הם שלשה. כל השנה כידוע מזכירים את יציאת מצרים בכל יום ובכל לילה, אך בליל הסדר יש שלשה מאפיינים אחרים המחויבים רק בלילה הזה -

הראשון הוא שהסיפור יהיה בצורה של שאלה ותשובה. כשילד שואל סימן שזה מעניין אותו, שהוא חלק מהדבר, שזה חדש לו, כמו שבאשר אבא מספר סיפור לילדו והילד שואל בעיניים גדולות ובורקות 'אבא, זה היה באמת?'. כדי שנוכל לצאת באמת ממצרים ולהרגיש בכל דור ודור כאילו אנו יצאנו ממצרים אנו חייבים שהלב יחוש חידוש!

שלשה דברים וטעמיהם

רבן גמליאל היה אומר: כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח, לא יצא ידי חובתו, ואלו הן: פסח, מצה ומרור.

פסח שהינו אבותינו אוכלים בזמן שבית המקדש היה קיים, על שום מה? על שום שפסח הקדוש ברוך הוא על בתי אבותינו במצרים, שנאמר: ואמרתים זבח פסח הוא ליי, אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים, ואת בתינו הציל, ויקד העם וישתחוו.

מראה את המצוות למסבים ואומר:

מצה זו שאנו אוכלים, על שום מה? על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך המלכים, הקדוש ברוך הוא, וגאלם, שנאמר: ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עגת מצות, כי לא חמץ, כי גרשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה, וגם צדה לא עשו להם.

מראה את המרור למסבים ואומר:

מרור זה שאנו אוכלים, על שום מה? על שום שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים, שנאמר: וימררו את חיהם בעבדה קשה, בחמר ובלבנים ובכל עבדה בשדה את כל עבדתם אשר עבדו בהם בפרך.

הציטוט המפורסם מן ההגדה של פסח אשר בו פתחנו מבוסס בעצם על משנה¹⁰, והחיוב בהלכה אשר מופיע בפוסקים הוא לא רק לומר את שלשת הדברים אלא גם את כל הטעמים להם, להגביה את המצה ואת המרור, להראות למסובים וכו'.

שלב הסיכומים

מיד לאחר דבריו אלו של רבן גמליאל, שבאים בסיום ה-'מגיד', אחרי שכבר דרשנו וסיפרנו ב-'ארמי עובד אבי' וכו', וסיכמנו בשיר המפורסם 'דיינו', אנו מגיעים ל-'שלב הסיכומים' ואומרים -

בכל דור ודור תיב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים...

ואף מגביהים את הכוס ומזדים ל-ה' -

לפיכך אנחנו תיבים להודות, להלל, לשבת, לפאר, לרומם, להדר, לברך, לעלה ולקלס למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו

ומסיימים בברכת 'גאל ישראל' ובשתייתו של הכוס השניה.

אבל רגע אחד לפני שמסכמים ומסיימים, באה המשנה של רבן גמליאל, וכאילו מדליקה בפנינו אור אדום ומזהירה - 'רגע, רגע, אם נדמה לך שגמרת את חובת המגיד, את 'הגדת' - הרי שאתה טועה. חובת ההגדה כוללת גם אמירה בפה של

¹² בסידורי התפילה, בסיום ההגדה של פסח לשבת הגדול.

¹³ מובא בהגדת בית הלוי בשם הגר"ח סולובייצ'יק

¹⁰ פסחים, י', ה'.

¹¹ מנהג האשכנזים לומר את ההגדה אחרי מנחה של שבת הגדול.

ואנו יודעים גם לעשות, גם לדבר על המעשה וגם לחשוב למה עושים אותו, עד כמה שאנו יכולים, ומה המעשה בא לבטא.

עבודת ה' מתקיימת בכל שלשת המימדים - במחשבה, בדיבור ובמעשה. הדיבור הוא 'כל שלא אמר שלש דברים אלו... פסח מצה ומרור', המחשבה - 'מצה זו שאנו אוכלים על שום מה... מרור זה שאנו אוכלים על שום מה' - ורק לאחר מכן אפשר להגיע למעשה עצמו.

לחיות את יציאת מצרים

אם המעשה יהיה בנפרד מההגדה - אנחנו אולי נאמין בלב ואולי אפילו נעשה כמה דברים בטקסיות חיצונית לצורך הפרוטוקול. המשנה של רבן גמליאל באה לקשור את המחשבה, את הדיבור ואת המעשה שלי גם יחד. הכלים הללו הם הכלים שאנו פועלים בעולם, וכשכולם מתהפכים - כולם יוצאים ממצרים. אני אוכל את המצה, אומר וחושב, חי את יציאת מצרים בפועל, בדיבור ובמחשבה. בלי זה - זה לא יהיה אמיתי שאדם יוכל לומר ולהרגיש שעכשיו הוא יוצא ממצרים. רק כך, כשמיגיעים לנקודה הזו, אפשר לקחת את הכוס להגביה אותה ולומר לפניו 'שירה חדשה, הללויה'.

הדבר השני הוא הדרשה שבה 'מתחיל בגנות ומסיים בשבח'. אם לא התחלתי בגנות וסיימתי בשבח - וכפי ההבנה העמוקה שכבר דיברנו בה בשיחות קודמות, שהגנות עצמה הופכת לשבח - אז בלילה הזה לא יוצאים ידי חובה, כי צריך להבין איך המצרים שבי מתהפך לטובה וכל החשכה מתהפכת לאורה גדולה.

והדבר השלישי הוא התוספת של רבן גמליאל - אם אתה באמת רוצה להרגיש שאתה יכול לצאת ממצרים, זה לא הולך בלי שתפנים שהיציאה חייבת לבוא לידי ביטוי גם בדיבור ובמעשה ולא רק במחשבה. אפשר לדבר מילים יפות על יציאת מצרים אבל אם לא נפנים לעצמנו שללא קיום הפעולות הללו - 'פסח מצה ומרור' - ולא רק שמקיימים אותן אחרי ה-'מגיד' - אלא אף אומרים אותם כחלק מהציווי של 'והגדת לבנך', שאנו זוכים לאכול מצה ומרור, ומבינים שאין הכוונה שזכינו לצאת לחירות ממצרים ולהיות בחופש, אלא שאנו זוכים להיות משועבדים לה' ית' - ללא זה לא ניתן לצאת ידי חובת הלילה. אנו איננו אנשים של דיבורים, מחשבות והרגשות בלבד. חז"ל אומרים -

וְלֹא הַמְדַרְשׁ הוּא הָעֵקֶר אֲלָא הַמַּעֲשֶׂה.¹⁴

הרשמה לקבלת "טועמיה" מדי שבוע - בכתובת:

<http://eepurl.com/bC00Hn>

מידע ושיעורים נוספים של הרב באתר:

www.hithabrut.org

לקבלת שיעור שמע יומי קצר על פרשת השבוע
בוואטסאפ, שלחו הודעה לנייד -050-4340772

זמני כניסת וצאת החג:

ירושלים - 18:29 | 19:42

תל אביב - 18:46 | 19:44

חיפה - 18:39 | 19:44

טבריה ומגדל - 18:42 | 19:43

באר שבע - 18:44 | 19:43

¹⁴ אבות, א', י"ז.